

Dünýä Trampa garaşyp durka...

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Dünýä Trampa garaşyp durka... DÜNYÄ TRAMPA GARAŞYP DURKA...

Illýustrasiýa: Klawe Rzeczy / Foreign Policy

Bütin dünýäniň demi tutulan ýaly 5-nji noýabrdı ikinji gezek ABŞ-nyň prezidenti saýlanmagyndan soñ Trampa garaşýar. Hemmeler onuň susagyň sapyny eline alyp, dünýäni haýsy ugra bulajagyny alada edýär. Amerikan halky umytly, dünýä bolsa aladaly. Sebäp Donald Tramp ugur-utgasyz adam bolşy ýaly, samsyklaç we kellesine taýak degen ýaly hereket edýän adam. Amerikan halky-da onuň şu ornaşykly düzgüne we sistema garşy ýumruk salgap bilyän samsyklaç hereketlerini halaýar.

Ilki bilen şuny aýdatyn: ABŞ edil häzir dünýädäki ýeke-täk supergүýç bolsa-da, meýdan boş däl, oňa «gel bәri» edip biljek ownukly-irili birnäçe ýurt bar.

BRICS klubydakyňam barsy ABŞ-nyň öñbaşçylygyndaky

Günbatara egin deňlemek üçin bir ýere üýsen döwletler. Olaryň maksady ilki bilen dollaryň agalygyny soñlandyrmak, yzyndanam dünýä syýasatynda täze we alternatiw güýjüň merkezine öwrülmek.

Tramp boýunça iň köp gyzyklanylan zadam, edil häzir bolup duran iki uruş we çaknyşyk boýunça näme etjekdigi: Bularyň biri Ukraina, beýlekisi Gaza.

Tramp ikisini-de makul görnüşde çözüp ýaraşygy ýola goýup bilse, Nobeliň Parahatçylyk boýunça baýragyna mynasyp boljak üstünligi gazandygy bolar. Ýok, eger yüzüne-gözüne çyrşasa, onda üçünji jahan urşunyň oduny tutasdyrar.

Näme boljagyny öñünizdäki tomsa çenli belli bolar. Iň erbet ähtimallygy pikir edeliň we şoňa görä nämeleriň bolup biljekdigini göz öñüne getireliň:

Ilki bilen-ä, «Her şerde bir haýyr bar» diýen sözüň bardygyny ýatlalyň. Trampyň şowsuzlyga uçramagy, belki-de uly we düýpli üýtgeşmeleriň gapysyndan jyklatmagy mümkün. Aýdaly, Tramp Russiýanyň garşysynda ÝB-ni ýeke goýdy. Şeýle bolanda ÝB Russiýa bilen ylalaşyga gelip, öz meselesine özi çözgüt tapyp biler.

ÝB Russiýa bilen ikitaraplaýyn hormat-sylaga we ynama esaslanýan täze gatnaşygy ýola goýmak bilen ABŞ-ny yklymdan kowup, öz garaşsyzlygyny-da berkidip biler. Şeýlelikde goja yklym dünýäniň syýasy arenasyna ABŞ-dan özbaşdak täze güýç merkezi bolup çykar.

Ýakyn Gündogarda-da Gazadan soñ gezegiň özlerine geljegine düşünýän Pars aýlagynyň arap ýurtlary we beýlekiler Ysraýyl howpuna garşıy birlikde hereket etmäge mejbür bolarlar ýa-da Eýrandyr Türkiye ýaly ýurtlara ýakynlaşyp, ýaranlyk gurmaga ymtýlarlar.

Ýakyn Gündogardaky arap we musulman ýurtlaryň aralaryndaky ownukly-ieili problemalary bir gyra goýup, jemlenmegi we güýç birikdirmegi ABŞ-nyň sebitden kowulmagyny we Ysraýylyň ýeke galmagyny aňladýar. Bular birnäçe kişä bolmajak zatlar ýaly görnübem biler. Emma bir zady ýatdan çykarmaň, soňky ýyllarda dünýäde iň bolmajak zatlar bolup geçýär.

Meselem, baş-üç ýyl öñ Trampyň

garşysyna birgiden aýyplamalaryň we gozgalan derňew işleriniň bardygyna garamazdan onuň ikinji gezek prezident saýlanjagyny kim çak edip bilerdi? Ýa-da 2001-nji ýylyň 11-nji sentýabr wakalaryndan soň sumat bolan Talibanyň ýigrimi ýyldan soň täzeden häkimiýet başyna geljegini kim pikir-oýuna getirip bilerdi? Ýa bolmasa, ýarag meselesinde hemiše daşaryk garaşly Eýrandye Türkiýe ýaly iki musulman ýurduň onlarça ýurda ýarag satjakdygyny kim aklyna getiriip bilerdi?

Özüňiz bilýäňiz, Türkiýe onlarça ýurda bronemaşyn, tank, wertolýot, uçarmansyz dolandyrylýan istrebitel, dron satsa, Eýranam öz gezeginde Russiýa dron we raketa satýar.

Bütin dünýäniň başyna howp abandyryan ABŞ-nyň hem-ä Ýakyn Gündogardan, hemem Ýewropadan kowulmagy dünýä parahatçylygyny we halklaryň asudalygyny üpjün etmek üçin hökmanylyga öwrüldi. ÝB ABŞ-ny ara salmazdanam Russiýa bilen Ukraina boýunça ylalaşyga gelip, kontinentde parahatçylygy we asudalygy ýola goýup biler.

Meniň pikirimçe, iň makul çözgüt – Ukrainianantň Günbatar bilen Russiýanyň arasynda aralyk zona bolup galmagy we hiç bir bloga goşulman bitaraplygyny saklamagy. Iki tarapam Ukrainiananyň içerki işlerine goşulmaly däl we ýurduň garaşsyzlygyna hormat goýmaly.

Bular ýaly çykalga Günbatoryňam, Russiýanyňam, Ukrainiananyňam bähbidine bolar.

ABŞ-nyň dünýäniň elini-aýagyny çekip öz ketegine çekilmegi Russiýa, Hytaý, Hindistan, Braziliýa ýaly ýurtlaryň isleýän zady.

Trampyň isleýän zady-da – ABŞ-nyň baýlyklaryny dünýäniň problemalary üçin saga-sola sowurmak däl-de, ýurduň täzeden gurulmagy üçin harçlamak.

Trampyň täzeden häkimiýete gelmegi, belki-de dünýäniň amerikan, ABŞ-nyňam jöhit boýunturygyndan sypmagyna sebäp bolup biler. Ata-babalarymyz «Bir kösençlik müň nesihatdan ýagşydyr» diýip ýöne ýere aýtmandyr.

Gazada bolup geçen gandöküşikli gyrgencylyklar dünýäni dolandyryan bir gysym jöhit kapitalistiniň nämelere güýjuniň ýetýändigini görkezdi.

Bütin dünýä Gazada öldürilen neresse çagajyklara enelere aglaýan wagty, jöhit kapitalynyň dikmesi bolan günbatarly liderler kejeňeklik bilen gyrgynçylygy aklamaga synanyşdy.

Bütin dünýä bilen birlikde Günbatar jemgyyetçiliği-de indi jöhit boýunturygyndan çykmagyň hökmanydygyny duýdy. Şeýdibem Şwesiýa, Norwegiýa, Ispaniýa, Belgiýa, Irlandiýa ýaly birnäçe Günbatar ýurdy Palestina döwletini resmi taýdan ykrar etmegi makul bildi.

ABŞ-nyň Daşary işler ministri Antoni Blinken we ÝB-niň komissiyasynyň başlygy Ursula fon der Leýen ýaly Ysraýylyň tarapyny tutýan ýolbaşçylar islendik şertde nägileliklere uçrady.

Jöhit kapitalynyň Jorj Oruelliň «1984» romanyndaky «Uly gardaş» ýaly dünýäni dolandyrmagy Günbatar jemgyyetçiligini özünden ymykly irizdi.

Adamlaryň gözýetimi giňedi we Ysraýyla arka durýan öz hökümetlerini tankyt edup başlady. Günbatar mediýasy heniz agzamaga milt etmese-de, Ysraýylyň ady indi Ýewropada we ABŞ-da köcedäki adamlaryň aňynda terror we gyrgynçylyk bilen utgaşykly söze öwrüldi.

Gazada çagajyklaryň tike-tike bolan jesetleri bu golaýda adamlaryň ýadyndan çykmaň. Adamzat bu gandöküşikli gyrgynçylygyň jogapkärläri Netanýahudyr Gallant serb gassaby Miloševiç ýaly Halkara Gaaga sudunda sud edilýänçä ynjalyk tapmasa gerek.

Şeýle-de, Halkara Gaaga sudunyň Netanýahuny we Gallanty tussag etmek hakda karar kabul edendigini-de aýtmak gerek. Belki-de bu karar ýerine ýetirilesi-de ýok, ýöne munuň bilen Ysraýylyň eden genosidi resmi taýdan hasaba alyndy.

Netanýahu bilen Gallant indi iň bolmanda dünýäde arkaýyn gezip bilmezler, iň esasy-da gaçgak we etmişli jenaýatkäriň gorkyhowsalasy bilen ýaşarlar, tä ölüänçäler.

Dünýä Trampa garaşyp durka, her bir ýurt ýaly Türkiýe hem iň erbet ähtimallyklara garşı eserdeň bolmaly.

Elbetde, täze dünýä guruljak bolsa, Türkiýe hem öz ýerini almaly bolar. Ýone taýýarlykly we sak bolsak, iň gowy ýeri eýeleme mümkünçilikimiz bolar.

Esedulla OGUZ,
Germaniýada ýasaýan türkiýeli türkmen žurnalisti.

Çarşenbe, 27.11.2024 ý. Publisistika